

Het examen van 1997

'Requiem van het begrip standplaatsgebondenheid'

Het vwo-examen van 1997 was redelijk te maken. Daarover waren de meeste collega's op de regionale normbespreking het wel eens. Vwo werd zelfs nog iets gemakkelijker geacht dan havo. Voorzichtige conclusie is, dat de examens vwo en havo weliswaar hebben gewonnen aan helderheid, vergeleken met die van enkele jaren geleden, maar dat het moment van honderd procent transparantie nog altijd niet is aangebroken.

Jan van Oudheusden

VWO

De onderdelen over de Verenigde Staten 1787-1914 en over Nederland 1780-1830 werden even zwaar gehonoreerd, ieder met 45 punten. Dat was te verwachten.

Kandidaten die ijverig hadden geleerd en de lessen aandachtig hadden gevolgd, hadden weinig moeite een ruime voldoende te halen, zo bleek. Vragen over de Bill of Rights van 1791 en over de westwaartse expansie van de Verenigde Staten waren redelijk. Wel stonden lang niet alle goede antwoorden in het antwoordmodel. Zo kon een kandidaat bij de vraag naar de betekenis van de Bill of Rights natuurlijk ook zeggen, dat die mensenrechtenparagrafen de grondwet pas echt compleet maakten omdat ze een 'democratisch tekort' opvulden (zonder dus expliciet te reppen over de macht van de deelstaten). Bij vraag 2 over Tecumseh was het Verdrag van Greenville ook uitstekend als antwoord. In het antwoordmodel bij vraag 4 (de kritiek van een zwarte op de blanke abolitionisten) hoefde de kandidaat niet - zoals het

antwoordmodel wil - per se het aspect van de 'vrije zwarten' te vermelden. Er waren enkele erg gemakkelijke vragen bij, zoals vraag 6 (of de tijdzones al gestandaardiseerd waren) en vraag 9 (een prent die het einde van de Reconstructie symboliseert en tegelijk een nieuw begin).

Opmerkelijk in dit examen was het ontbreken van de structuurbegrippen 'standplaatsgebondenheid', 'continuïteit/discontinuïteit' en dergelijke. Docenten weten hoe vervelend leerlingen het vinden telkens opnieuw deze standaardbegrippen in de opgaven aan te treffen. Het begrip 'standplaatsgebondenheid' staat niet eens in de dikke Van Dale en is eigenlijk een heel kromme vertaling van een begrip uit de Angelsaksische vakdidactiek-literatuur. Blijkbaar hebben de examenmakers goed geluisterd naar eerdere kritiek in KLEIO op gebruik van dit jargon in examenopgaven, bijvoorbeeld in het examen van 1994. Herinnert U zich misschien nog die afschuwelijke vraag uit het havo-

examen van toen: 'Welke opvatting van de schrijfster die samenhangt met haar standplaatsgebondenheid, duidt eveneens op continuïteit?'. Brrrr... Nu staat er tenminste netjes: 'Beredeneer waarom deze blanke vrouwen vanuit hun achtergrond niet goed tegen de dominees in kunnen gaan...' en: 'Van welke voor die tijd nieuwe opvatting en van welke oude opvatting over de samenleving geeft de tekst blijk?' De vraagstelling is daardoor helderder. Ik acht dit pure winst en ik hoop van harte dat we ook in de toekomst van gekunsteld modieus vocabulaire verschoond zullen blijven!

De aangekondigde opstelvraag ging over groepen immigranten naar de Verenigde Staten. Hierbij waren ook tal van varianten goed te rekenen buiten het antwoordmodel om. Met name de vraag: Kies drie verschillende groepen immigranten... Hier zouden kandidaten ook onderscheid kunnen maken tussen Scandinavische, Engelse of Nederlandse immigranten. Daartussen zullen ook wel subtiele verschillen hebben

bestaan. Overigens werd door diverse collega's opgemerkt, dat onder het mom van een essay toch gewoon van de kandidaat wordt gevraagd een aantal feitjes te spuien. Bovendien vormt deze opdracht een voorbeeld van een stapel-vraag: heb je vraag A niet (waar kwamen de immigranten vandaan?), dan kun je vraag B (kies er drie groepen uit) evenmin maken.

Gelukkig hadden de kandidaten nu voor het eerst een half uur extra tijd; dit bleek een zegen, voor iedereen die zich de stress herinnert tijdens het laatste kwartier van de vwo-examenzitting-1996!

Het onderdeel Nederland leverde geen onoverkomelijke problemen op, al is door mijn eigen kandidaten dit gedeelte iets minder goed beantwoord als dat over Amerika.

Opmerkelijk was het ontbreken van (volgens sommigen met de haren erbij gesleepte) vrouwen als Kaat Mossel, Betje Wolf en Aagje Deken.

Kritiek is er in twee opzichten mogelijk op de bijgeleverde afbeeldingen. Die uit het *Vaderlandsch A-B-Boek voor de Nederlandsche jeugd* waren voor de beantwoording van de vragen volkomen overbodig, en bovendien nog slecht van kwaliteit ook. De teksten van de beide prenten over de herleving van de handel onder de Oranjeboom waren haast onleesbaar afgedrukt, zodat zij door de surveillant nog eens

Geslaagden van het Dr. Moller College in Waalwijk met het PAN-beeldje, dat ze gekregen hebben als aandenken aan de school.

van een geel nood-velletje voorgelezen moest worden.

Zoiets ware toch te voorkomen!

De vraag bij deze laatste afbeelding (over kenmerken van politieke prenten) was niet al te moeilijk, maar stond om onbegrijpelijke redenen op de verkeerde chronologische plek, zodat leerlingen toch nog in verwarring konden worden gebracht.

Het examen eindigde met enkele maatregelen van koning Willem I, zowel op

cultureel gebied (het Collegium Philosophicum) als op economisch gebied (NHM). Voor de meeste kandidaten vormden die vragen een niet te moeilijke afronding van het vwo-examen. De laatste vraag, over Antwerpen als concurrent voor Rotterdam en Amsterdam (die daar niet blij mee waren), was een eitje.

bron 1

Een aantal fragmenten uit een toespraak die de Shawnee-aanvoerder Tecumseh in 1810 hield voor de Osage stam. Tecumseh hoopte op een uitgebreide coalitie van indianenstammen die ten strijde zou trekken om het Ohiodal te heroveren. Dit gebied was verloren gegaan door een reeks twijfelachtige verdragen tussen indianenstammen en de Verenigde Staten

- 1 (...)
 - 2 Broeders. Mijn mensen zijn dapper en talrijk, maar alleen kunnen zij de blanken niet aan.
 - 3 Ik zou willen dat jullie samen met hen de strijdbijl opnemen. Als wij ons allen verenigen,
 - 4 zullen we ervoor zorgen dat de rivieren de grote wateren rood kleuren van het bloed.
 - 5 Broeders. Als jullie je niet met ons verenigen, zullen ze eerst ons vernietigen en daarna
 - 6 zullen jullie een gemakkelijke prooi voor hen vormen. Ze hebben veel rode volksstammen
 - 7 vernietigd, omdat die zich niet verenigd hadden, daar zij geen vrienden van elkaar waren.
 - 8 Broeders. De blanken sturen hun handlangers naar ons toe; het is de bedoeling dat die ons
 - 9 tegen elkaar opzetten, zodat zij onze jachtgronden kunnen innemen en leeghalen, als
 - 10 allesverwoestende winden of kolkende wateren. (...)
 - 11 Broeders wij moeten één zijn, wij moeten dezelfde pijp roken, wij moeten elkaars strijd
 - 12 strijden, en bovenal moeten wij de Grote Geest liefhebben; hij staat aan onze kant; hij zal
 - 13 onze vijanden vernietigen en zijn rode kinderen gelukkig maken.

bron: Peter Nabokov (ed.), *Waarom neemt u met geweld wat u met liefde kunt krijgen? 5000 jaar geschiedenis van indianenvolken*. Amsterdam/Antwerpen 1994, pag. 87-88

bron 2

Stephen A. Meyers, een zwarte journalist bij de New Yorkse krant *Northern Star and Freeman's Advocate*, schrijft in 1842 het volgende

- 1 Wij meenden dat de blanke abolitionisten, die opkwamen voor de rechten van de mens en
 - 2 de zaak van de lijdende mensheid, op alle terreinen voorop zouden lopen en zich zouden
 - 3 inspannen alle hindernissen uit de weg te ruimen die ons tegenhielden of onze vooruitgang
 - 4 vertraagden. (...) Er zijn misschien wel dertigduizend blanke abolitionisten in de staten, en
 - 5 onder hen bevinden zich beslist allerlei handwerkslieden. In plaats van zich in te spannen
 - 6 om vooroordelen af te breken en de slavernij krachtig te bestrijden door zwarte jongeren
 - 7 onderwijs te geven in de verschillende ambachten, leunen zij tevreden achterover. Zij laten
 - 8 onze jongeren in het hele land uitdragen wat zij beschouwen als hun principes, en denken
 - 9 dan dat ook wij tevreden zijn.

bron: C. P. Ripley (red.) *Witness for freedom*. Chapel Hill / Londen 1993, pag. 119

bron 3

TIJDSHEMA VAN DE FABRIEK VAN LOWELL

vastgesteld om de werktijd in een jaar gemiddeld op elf uur per dag te zetten

MET INGANG VAN 21 SEPTEMBER 1853

De standaardtijd is die van Lowell, zoals die wordt aangegeven door de klok van Amos Sanborn, hoek postkantoor aan Central Street

Van 20 maart t/m 19 september

BEGIN WERK 6.30 uur EINDE 18.30 uur behalve op zaterdagavond
ONTBIJT 6.00 uur MAALTIJD 12.00 uur BEGIN na de maaltijd om 12.45 uur

Van 20 september t/m 19 maart

BEGIN WERK 7.00 uur EINDE 19.00 uur behalve op zaterdagavond
ONTBIJT 6.30 uur MAALTIJD 12.30 uur BEGIN na de maaltijd om 13.15 uur

BELLEN

Van 20 maart t/m 19 september

ochtendbellen	middagbellen	avondbellen
1e 4.30 uur	1e 12.00 uur	18.30 uur
2e 5.30 uur	2e 12.35 uur	behalve zaterdagavond
3e 6.20 uur		

Van 20 september t/m 19 maart

ochtendbellen	middagbellen	avondbellen
1e 5.00 uur	1e 12.30 uur	19.00 uur
2e 6.00 uur	2e 13.05 uur	behalve zaterdagavond
3e 6.50 uur		

ontleend aan: M. Norton, e.a., *A people and a nation*. Boston 1994, pag. 288

In 1791 werd de *Bill of Rights* aan de grondwet toegevoegd.

1. Leg uit waarom dit voor veel Amerikanen een noodzakelijke toevoeging aan de grondwet was.

Gebruik bron 1

Tecumseh stelt in de bron aan de orde welke gevolgen het opschuiven van de Frontier heeft voor de Indianenstammen in het dal van de Ohio.

2. Noem de regeling waardoor het voor kolonisten mogelijk wordt het Ohiodal binnen te dringen. Geef daarna aan welk gevolg dit volgens Tecumseh heeft voor de daar levende Indianenstammen en wat hun reactie daarop moet worden.

Gebruik bron 2

De schrijver uit opmerkelijk forse kritiek op blanke abolitionisten.

4. Omschrijf die kritiek en geef twee redenen waarom deze kritiek opmerkelijk genoemd kan worden.

Gebruik bron 3

In het eerste deel van de bron wordt verwezen naar de klok van Samos Sanborn.

6. Welke conclusie kan uit deze verwijzing worden getrokken met betrekking tot de vaststelling van de tijd in de Verenigde Staten op dat moment.

Gebruik bron 5.

Interpretatie:

De prent symboliseert *het echte einde* van de Reconstructie én een *nieuw begin*.

9. Licht deze interpretatie toe met twee beeldelementen uit de bron.

10. Schrijf een bondig en samenhangend betoog waarin je de onderstaande hoofdvraag beantwoordt:
Is de mogelijkheid voor verschillende groepen immigranten om een plaats te krijgen in de Amerikaanse samenleving in de periode 1890-1914 groter, even groot of kleiner dan in de periode 1830-1890.

Met 'een plaats krijgen' wordt bij deze stelopdracht bedoeld:

- een bestaan kunnen opbouwen in economische zin en
- geaccepteerd worden door de Amerikanen.

Leraren zingen de geslaagden toe (NSC, Utrecht).

Volg bij het schrijven van je betoog de volgende aanwijzingen:

A. Geef aan waar de meeste immigranten vandaan kwamen in de periode 1830-1890 en in de periode 1890-1914.

B. Kies drie verschillende groepen immigranten. Beredeneer daarna welke groep(en) in de periode 1830-1890 in economische zin in grote mate een bestaan kon opbouwen en welke in mindere mate.

C. Beredeneer in hoeverre immigranten in de periode 1830-1890 werden geaccepteerd door de Amerikaanse bevolking. Bespreek dit voor dezelfde drie groepen immigranten als bij B.

D. Beredeneer nu voor de periode na 1890 in hoeverre immigranten een bestaan konden opbouwen in economische zin. Maak een goede afweging.

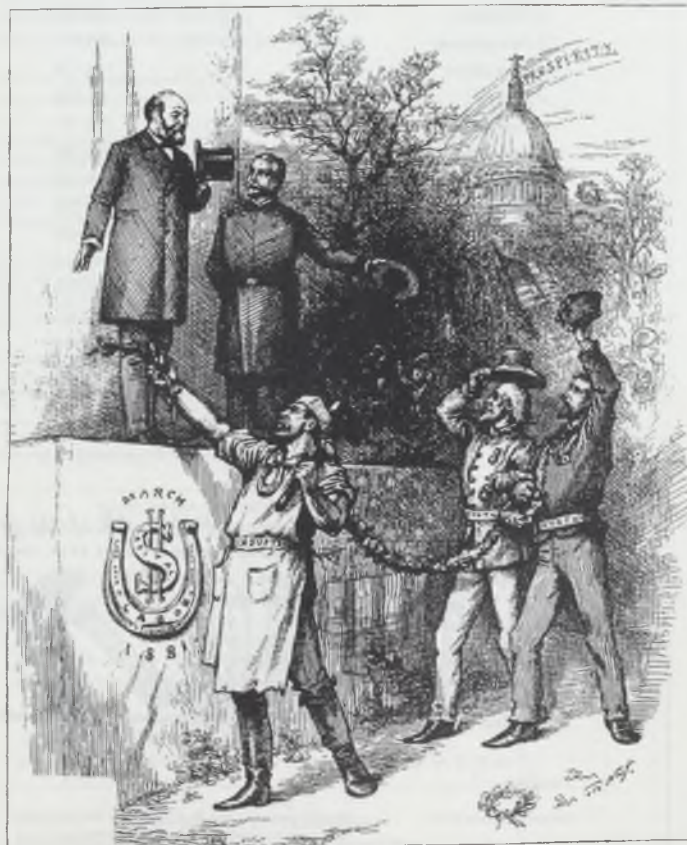
E. Ga na in hoeverre de immigranten die na 1890 in de Verenigde Staten binnen kwamen geaccepteerd werden door de Amerikaanse bevolking. Maak een goede afweging.

F. Rond je betoog af door een afgewogen antwoord te geven op de hoofdvraag. Zorg ervoor dat dit antwoord aansluit bij het voorafgaande betoog.

bron 5

Een cartoon van Thomas Nast uit 1881

De prent laat een optocht zien ter gelegenheid van de inhuldiging van de nieuwe president in 1881

THE REAL CONNECTING LINK—THIS LOOKS LIKE BUSINESS.

Vertaling:
boven de koepel:
op het podium:
op de riemen van links
naar rechts:
onderschrift:

Welvaart
Maart 1881/Kapitaal/Arbeid/Voorspoed

Industrie, Zuiden, Noorden
De echte verbindingsschakel – hier lijkt werk aan de winkel

bron: J. Chal Vinson, Thomas Nast, political cartoonist. Athens 1967. ill. 130

HAVO

De algemene indruk van havo-collega's was, dat het havo-examen aan de pittige kant was. Toch was daar ook instemming te beluisteren met de verbeterde vraagstelling.

Enkele vragen waren toch misleidend. Een voorbeeld is vraag 3, waarin cijfermateriaal over de eerste dertien staten van de VS wordt gehouden naast een prent met dertien zuilen die diezelfde staten symboliseren; op twee na staan ze overeen. Vraag 3 vraagt dan aan de

kandidaten om het cijfermateriaal te gebruiken voor het antwoord op de vraag of de VS er rooskleurig voorstonden; in het antwoordmodel blijkt echter, dat zij ook de prent uitdrukkelijk in hun antwoord dienen te vermelden. Een gedicht op een dorpsmid (vraag 4) brengt kandidaten niet automatisch op het idee dat hier gevraagd wordt naar de 'yeoman farmer'. Vraag 5 zou men een vergezochte en dubieus uitgelegde koppeling kunnen noemen van het vraagstuk van de

vrouwelijke arbeidskrachten (in het antwoordmodel zijn dat plotseling meisjes) en de industrialisatie. Ook vraag 6 is omstreden. Als je vraagt naar verzakelijking van het bedrijfsleven rond 1850 is een bron uit het 'paternalistische' Lowell dat reeds rond 1815 een model-fabriek werd, op zijn minst verwarrend. Bij vraag 8 verwarren heel wat kandidaten het in de opdracht gebezigde begrip 'directe oorzaak' met het begrip 'aanleiding' (dus een incident) en komen zo op een dwaalspoor terecht.

In het onderdeel Nederland viel het mee met de verwarrende vragen. Toch waren er hier enkele lastige problemen. Vraag 21 bleek moeilijk, omdat het begrip scheiding van kerk en staat op zich moeilijk onder woorden te brengen valt. Vraag 22, over de uitholling van het begrip 'representant', bleek maar door zeer weinig kandidaten te worden voorzien.

Met dank aan collega Frank Durant voor het havo-examen.

Bijlage

Gebruik de bronnen 1 en 2

De maker van bron 2 heeft een rooskleurige kijk op de politieke eensgezindheid in de Verenigde Staten.

3. Maak met behulp van bron 1 duidelijk in hoeverre deze rooskleurige kijk in overeenstemming is met de werkelijkheid.

Antwoordmodel: maximumscore 4
Uit het antwoord moet blijken dat:
- enerzijds de tekenaar terecht een rooskleurige kijk heeft omdat de staten North Carolina en Rhode Island inderdaad de grondwet ondertekenen (waarmee alle staten de grondwet ondertekend hebben)
- anderzijds er kritische kanttekeningen bij zijn rooskleurige kijk geplaatst kunnen worden omdat hij de eerste elf pilaren als solide ondersteuning van het federale gebouw afbeeldt, terwijl uit bron 1 blijkt dat er binnen een aantal staten maar een kleine meerderheid de grondwet wil ondertekenen, wat wijst op politieke verdeeldheid.

Gebruik bron 3

Dit gedicht past in een ideaalbeeld dat sinds het eind van de achttiende eeuw

bron 1

Om de grondwet van 1787 in werking te laten treden moesten minstens negen staten de grondwet goedkeuren. Hieronder volgt een overzicht van de goedkeuring van de grondwet door verschillende staten

Staat	Datum van ratificatie	Percentage voor / tegen ratificatie	Aantal inwoners
1 Delaware	07-12-1787	100 / 0	59.096
2 Pennsylvania	12-12-1787	71 / 29	434.373
3 New Jersey	18-12-1787	100 / 0	184.139
4 Georgia	02-01-1788	100 / 0	82.584
5 Connecticut	09-01-1788	76 / 24	238.141
6 Massachusetts	06-02-1788	53 / 47	378.787
7 Maryland	28-04-1788	85 / 15	319.728
8 South Carolina	23-05-1788	67 / 33	249.073
9 New Hampshire	21-06-1788	55 / 45	141.899
10 Virginia	25-06-1788	53 / 47	747.610
11 New York	26-07-1788	53 / 47	340.120
12 North Carolina	21-11-1789	72 / 28	393.751
13 Rhode Island	29-05-1790	52 / 48	68.829

ontleend aan: J.J. Patrick en R.C. Remy, *Lessons on the Constitution*. Washington D.C. 1985, pag. 99

bron 2

Een cartoon van eind juli 1788

On the erection of the Eleventh PILLAR of the great National DOME, we beg leave most sincerely to congratulate "OUR DEAR COUNTRY."

Vertaling:

Boven de prent staat:	Bij de oprichting van de elfde pilaar van het grote nationale bouwwerk is het ons een genoegen 'ons dierbare vaderland' te mogen feliciteren.
Op de pilaren staan:	de (afgekorte) namen van de afzonderlijke staten.
Bij de twaalfde pilaar staat:	Hij zal opgericht worden.
Bij de dertiende pilaar staat:	De fundering is goed, hij zou nog gered kunnen worden.
Onder de prent staat:	Het federale gebouw.

bron: J.A. Garrety, *The American Nation; A History of the United States to 1877* volume 1. New York 1991, pag. 149

in de Verenigde Staten bestond.
4. In welk ideaalbeeld past dit gedicht?
Noem daarbij drie waarden uit dit gedicht die aansluiten bij dit ideaalbeeld.

In het plaatsje Lowell stond een van de eerste textielfabrieken in de Verenigde Staten. Om vrouwelijke arbeidskrachten te kunnen aantrekken moesten de eigenaren van de fabriek de nodige weerstand overwinnen.

5. Leg uit welke weerstand er bestond en geef aan op welke wijze de fabriekseigenaren deze weerstand probeerden weg te nemen.

Antwoordmodel: maximumscore 4

Uit het antwoord moet blijken dat:

- in agrarische gezinnen weerstand bestond tegen industriearbeid voor met name meisjes, omdat zij onttrokken werden aan het toezicht van hun ouders.

- de fabriekseigenaren probeerden deze weerstand weg te nemen door naast werk ook onderwijs / mogelijkheden tot vrijetijdsbesteding / interne huisvesting onder toezicht aan te bieden.

Gebruik bron 4

6. Licht met een aanwijzing uit de bron toe dat de organisatie van de fabriek van Lowell kenmerkend is voor de ontwikkeling van de Amerikaanse industrie in het midden van de negentiende eeuw.

De achtergronden van het ontstaan van kartels en trusts na 1869 lagen zowel binnen het heersende kapitalistische systeem als binnen het politieke klimaat van die tijd.

8. Geef vanuit het kapitalistische systeem een *directe oorzaak* en vanuit het politieke klimaat een *gunstige omstandigheid* voor het ontstaan van trusts.

De scheiding van kerk en staat in 1795 had de *politieke* emancipatie van sommige bevolkingsgroepen tot gevolg.
21. Leg dat uit aan de hand van een voorbeeld van één bevolkingsgroep.

De nieuwe bestuurders noemden zich vanaf 1795 *representanten van het volk*.
22. Toon met twee voorbeelden uit de jaren na 1798 aan dat deze benaming toen steeds minder bruikbaar werd.

bron 3

Een aantal fragmenten uit een veel gelezen gedicht van H.W. Longfellow, 1841

- 1 De dorpsmid
- 2 Onder een grote kastanjeboom
- 3 Staat de dorpsmidse;
- 4 De smid, hij is een machtig man
- 5 Met grote, forse handen;
- 6 De spieren van zijn krachtige armen
- 7 Zijn sterk als ijzeren banden.
- 8 (...)
- 9 Zijn voorhoofd is nat van eerlijk zweet,
- 10 Hij verdient zoveel hij kan,
- 11 En kijkt iedereen recht in de ogen,
- 12 Want hij is niemand iets verschuldigd.
- 13 Week in, week uit, van vroeg tot laat
- 14 Kun je zijn blaasbalg horen;
- 15 (...)
- 16 Zondags gaat hij naar de kerk,
- 17 En temidden van zijn jongens
- 18 Hoort hij het woord van de predikant;
- 19 En zijn dochters' stem
- 20 Zingend in het dorpskoor.
- 21 (...)
- 22 Met zwoegen – met vreugde – met verdriet
- 23 Gaat hij voort door het leven;
- 24 Elke morgen wordt een taak aangevat,
- 25 Elke avond is zij voltooid.

ontleend aan: Henry Wadsworth Longfellow (1841), *The Village Blacksmith*

29

bron 4

Een tijdschema van de Lowell fabriek

TIJDSHEMA VAN DE FABRIEK VAN LOWELL		
vastgesteld om de werktijd in een jaar gemiddeld op elf uur per dag te zetten		
MET INGANG VAN 21 SEPTEMBER 1853		
De standaardtijd is die van Lowell, zoals die wordt aangegeven door de klok van Amos Sanborn, hoek postkantoor aan Central Street		
Van 20 maart t/m 19 september		
BEGIN WERK 6.30 uur	EINDE 18.30 uur	behalve op zaterdagavond
ONTBIJT 6.00 uur	MAALTIJD 12.00 uur	BEGIN na de maaltijd om 12.45 uur
Van 20 september t/m 19 maart		
BEGIN WERK 7.00 uur	EINDE 19.00 uur	behalve op zaterdagavond
ONTBIJT 6.30 uur	MAALTIJD 12.30 uur	BEGIN na de maaltijd om 13.15 uur
BELLEN		
Van 20 maart t/m 19 september		
ochtendbellen	middagbellen	avondbellen
1e 4.30 uur	1e 12.00 uur	18.30 uur
2e 5.30 uur	2e 12.35 uur	behalve zaterdagavond
3e 6.20 uur		
Van 20 september t/m 19 maart		
ochtendbellen	middagbellen	avondbellen
1e 5.00 uur	1e 12.30 uur	19.00 uur
2e 6.00 uur	2e 13.05 uur	behalve zaterdagavond
3e 6.50 uur		

bron: ontleend aan: M. Norton e.a., *A people and a nation*. Boston 1994, pag. 288

'Te veel van het goede'

Ik heb me in het verleden vaak geërgerd aan de lege examenzaal tijdens het tweede uur van het geschiedenisexamen. Nu was dat anders. Nu maakte ik me zorgen over het grote aantal leerlingen dat tot het einde doorwerkte en de zaal verliet met het gevoel dat ze het niet af hadden.

Willem Janssen

VBO-MAVO (C en D)

Blijkbaar moeten we de leerlingen (nog) meer trainen in het omgaan met de hoeveelheid tijd die ze bij een examen krijgen. Voor een groot deel ontstaat dit probleem omdat leerlingen vragen niet goed lezen, en meer doen dan gevraagd wordt. (Moet er in de examenboekjes die bij de voorbereiding op het examen gebruikt worden, niet meer aandacht besteed worden aan time-management?)

De examenmakers kunnen dit tijdprobleem zelf ook aanpakken. Veel vragen hebben een zeer lange inleiding en vragen veel leeswerk voor een in feite eenvoudige vraag. Natuurlijk moet er uitgelegd worden wat een leerling moet doen. Maar alles wordt wel erg ingewikkeld en kan in een groot aantal gevallen simpeler. Een voorbeeld met twee uitwerkingen.

De vraag was als volgt:

Gebruik bij vraag 9 bron 5.

In de loop der tijd kregen de Verenigde Staten er een aantal gebieden bij. Deze gebieden werden deel van de Verenigde Staten door verovering, door aankoop of door verdragen met andere landen. De jaartallen in de bron laten zien in welk jaar de twee verschillende gebieden een deel werden van de Verenigde Staten.

9. Schrijf op je antwoordblad *per gebied*

- van welk land het was voor het een

deel werd van de Verenigde Staten

- op welke manier het gebied een deel werd van de Verenigde Staten.

Doe het zo:

Gebied 1 was van ... (land noemen) en werd een deel van de Verenigde Staten door ... (manier noemen).

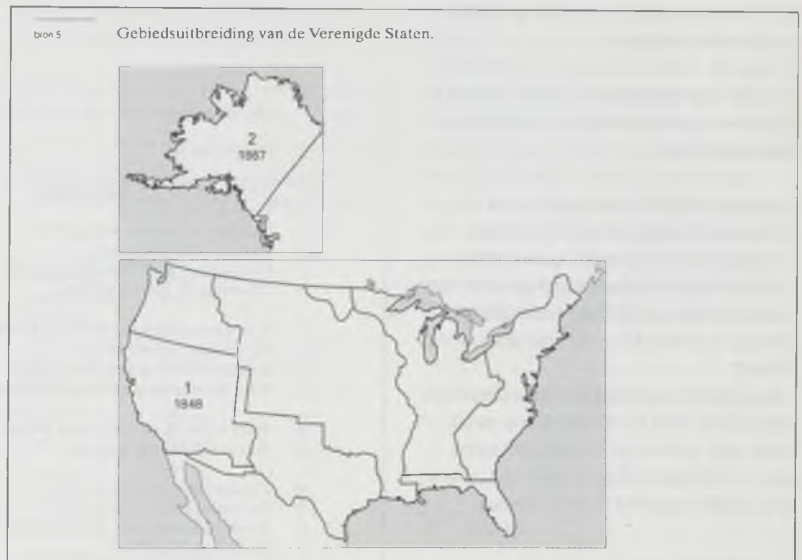
Gebied 2 (enz.)

Beter zou zijn:

Uitwerking 1

Gebruik bij vraag 9 bron 5.

De VS werden steeds groter door verovering, door aankoop of door verdragen met andere landen te sluiten. Neem het schema over en vul in.

	Was van:	Werd een deel van de VS door:
Gebied 1		
Gebied 2		

Het kan nog anders, door er een invulvraag van te maken:

Uitwerking 2

Gebruik bij vraag 9 bron 5.

Gebied A was voor het een deel van de VS werd van (1).....

Het kwam bij de VS door (2)

.....

Gebied B was voor het een deel van de VS werd van (3).....

Het kwam bij de VS door (4)

.....

Neem de nummers over en vul de ontbrekende woorden in.

Vaardigheden toetsen

De inlevingsopdrachten roepen bij mij ook een aantal vragen op.

Wat is nu eigenlijk de bedoeling van inleving? Inleving heeft, naar mijn idee, de bedoeling dat de leerlingen iets ontdekken wat aan de feiten een meerwaarde geeft. Door zich te verplaatsen

in een persoon in een andere tijd, met een andere rol, in een andere situatie kom je iets te weten, krijg je meer zicht op het denken en doen van die mensen, op de keuzes die ze wel en niet maken.

Maar neem nu vraag 16:

Verplaats je in de volgende situatie. Het is het jaar 1910. Je bent een zwarte scholier in de Verenigde Staten. Je krijgt de opdracht een gesprek te houden met iemand die voor 1863 slaaf of slavin was. Je besluit om je vragen te stellen aan je oma. Zij werkte tot 1863 als slavin op een katoenplantage. Je maakt een verslag van 40 tot 80 woorden van het vraaggesprek. In je verslag laat je je oma aan het woord en je laat haar vertellen over de volgende zaken:

a. wat zij het meest pijnlijke en vernerdende in haar leven op de plantage vond;

- b. waarom zij blij was met het aanne-
men van het 15e amendement;
- c. waarom zij zo teleurgesteld was in de
houding van de meeste blanken in
de tijd van de Reconstructie;
- d. waarom zij vindt dat zwarten nog
steeds geen gelijkwaardige burgers
zijn in de Verenigde Staten.

*Let op! Schrijf alleen het deel van het ver-
slag waar de stippenlijntjes staan.*

Dit is het verslag van het gesprek met
mijn oma. Zij vertelt over haar ervarin-
gen als slavin.

- a. Ik vond in mijn leven als slavin het
meest pijnlijke en vernederende ...
(hier volgt het antwoord van je oma
in eigen woorden)
- b. Ik was zo blij met het aannemen van
het 15e amendement, omdat ...
(hier volgt het antwoord van je oma
in eigen woorden)
- c. Ik was erg teleurgesteld in de hou-
ding van veel blanken tijdens de
Reconstructie, omdat ...
(hier volgt het antwoord van je oma
in eigen woorden)
- d. Ik vind dat zwarten nog steeds geen
gelijkwaardige burgers van de
Verenigde Staten zijn, omdat ...
(hier volgt het antwoord van je oma
in eigen woorden)

Van de leerlingen wordt hier heel wat
gevraagd:
ten eerste: verplaats je in een zwarte
scholier in 1910 (voor veel leerlingen
zijn dit al twee verplaatsingen: zwart en
1910.);

ten tweede: verplaats je in je oma die
als slavin werkte voor 1863; drie ver-
plaatsingen: oma, slavin, 1863;
ten derde: vanuit de vraagstelling
wordt ook nog gevraagd naar een ver-
gelijking tussen voor 1863 en 1910.

Wat levert het op? Het antwoordmodel
geeft de volgende mogelijkheden.

Maximumscore 4

Voorbeelden van goede antwoorden
zijn:

- a. als slavin
(bijvoorbeeld één van onderstaande):
 - als bezit worden beschouwd
 - gescheiden worden van
ouders/kinderen
 - het zware werk op de plantage(s)
 - aspecten van behandeling (bijvoor-
beeld straffen)
 - seksueel misbruik
- b. over het 15e amendement
Door dit amendement kregen de

- zwarten kiesrecht en voormalige sla-
ven hoopten op die manier hun posi-
tie te kunnen verbeteren;
- c. over de teleurstelling
Tegenstanders van de Reconstructie
probeerden op allerlei manieren de
rechten/verworvenheden van zwar-
ten te saboteren/af te schaffen;
- d. geen gelijkwaardige burgers
bijvoorbeeld een van onderstaande):
 - In veel deelstaten is zwarten het
kiesrecht weer ontnomen.
 - Er is een systeem van segregatie
(en zwarten worden op allerlei
andere manieren gediscrimineerd.

Toelichting:

*Voor ieder onderdeel van de vraag (a tot
en met d) mag na een juist antwoord
maximaal één punt gegeven worden.*

Blijft dit niet teveel steken in weetjes en
gemeenplaatsen?

Naar mijn idee moet bij inleving gepro-
beerd worden dat boven tafel te krij-
gen wat voor de leerlingen in eerste
instantie ondenkbaar is. Waarom doen
slaven niets als ze zo slecht behandeld
worden als iedereen zegt? Waarom
lopen ze niet weg? Waarom hangen ze
die blanken niet op?

Voor mondige leerlingen is juist dat
onvoorstelbaar. Via inleving kunnen ze
daar wel zicht op krijgen. Maar dat
wordt niet gevraagd. Na al die lessen
over slavernij weten ze echt wel dat het
werk zwaar en vernederend was. Maar
kunnen ze zich voorstellen waarom het
toch nog dragelijk was, of waarom het
op een bepaald moment ondraaglijk
werd?

Bij lessen waarbij inleving aan de orde
is, wordt dit zelden zo sec gedaan als
dat in het examen getoetst wordt.
Zeker voor de vbo/mavo-leerling komt
daar veel meer voor kijken dan via zo'n
vraag wordt verondersteld.

Een deel van dit probleem wordt opge-
lost door de inleving te koppelen aan
een visuele bron die een emotie
oproept. De gravure van lynchpartij
(bron 6) is daar heel geschikt voor.
Waarom doen die mensen dat? Is
iedereen het ermee eens? Waarom zegt
niemand stop? De volgende zondag
zitten die diepgelovige planters alle-
maal in de kerk. Hoe rijmen ze dat?
Wat zegt een dominee?

Simpel gezegd nu allemaal. Ik denk
daarbij niet na over een antwoordmo-
del, over aantallen woorden, over
beschikbare tijd, over moeilijkheden bij

de correctie. Maar het is natuurlijk wel
zo dat de kans bestaat dat deze vaar-
digheid bepaald gaat worden door de
mogelijkheid die het toetsen in een
examen met zich meebrengt. In mijn
lessen moet ik leerlingen niet alleen
leren zich in te leven in mensen uit het
verleden, maar ook nog leren zich te
verplaatsen in de geest van een exa-
menmaker. Volgens mij kan dat niet de
bedoeling zijn.

Een ander probleem vormt het aantal
woorden dat gegeven wordt voor deze
opdracht: 40 tot 80 woorden. In het
correctievoorschrift wordt daar verder
niets mee gedaan. Wat moet ik mijn
leerlingen nu leren? Ze moeten doen
wat er staat. Maar als ik zie hoeveel tijd
ze nu nodig hebben, mag ik ze dan
leren om het met minder te doen? Een
correct antwoord kan al in 20 woorden
gegeven worden. De leerling die eerst
een kladje maakt, zijn woorden telt en
het dan in het net schrijft is veel tijd
kwijt en verdient er niets mee.
Ik zie zo gauw geen oplossing voor dit
probleem. Wel zie ik dat de moeilijke-
den die dit soort vragen met zich mee-
brengen, op deze manier afgewenteld
worden op de kandidaten.

Tenslotte

Over het schriftelijk examen is nog
veel te schrijven. Los van alle proble-
men die ieder examen met zich mee-
brengt over vragen die niet goed uit de
verf komen, zie ik ook dat het examen
steeds verandert en steeds beter wordt.
Maar het lijkt mij toch dat voor de
moeilijkheden die ik heb aangegeven,
oplossingen gevonden moeten wor-
den, anders blijft het te veel van het
goede, en dat kan niet goed zijn.